

vero finita non habet illam eminentiam, et illa ablata non habet proportionem ad efficiendam formam in materia. Et ideo non satis est quod sit forma perfectior quam forma cœli, quia non est ita proportionata. Unde ex eo quod sit forma perfectior, solum inferri potest habere modum operandi nobiliorem, intelligendo, videlicet, et amando, non vero quod per se possit efficere omnem operationem, quam potest inferior forma.

14. Ad confirmationem respondet Soncin., 7 Metaph., q. 25, negando consequentiam. Quia licet intelligentia, inquit, non possit efficere in materia formam in esse quieto et perfecto, potest tamen influere formam se habentem per modum passionis intentionalis, sicut principale agens in instrumentum, et huiusmodi formam, quæ potius est in fieri quam in facto esse, ait fieri in cœlo ab intelligentia, et ideo mediante illo, ut instrumento, posse efficere formas in materia, non autem immediate. Quæ doctrina fundamentum habet in D. Thoma variis in locis, præsertim in 2, dist. 15, quæst. 1, art. 2, ubi citat etiam Commentatorem, 11 Metaphys.; et Boetium, 1 de Trin., cap. 3, in fin. Mihi tamen difficilis creditu est multis de causis. Primo, quia non loquitur consequenter; nam si semel admittit intelligentiam introducere formas in materiam mediante cœlo, ut instrumento, necesse est fateatur, principalem causam illius effectus esse intelligentiam; ex quo fit consequens, ut intelligentia eminenter contineat talem effectum seu formam ejus. Hoc autem semel posito, nulla superest probabilis ratio, cur intelligentia non possit per seipsam immediate talem formam efficere. Cur enim indigebit illo circuitu, seu illa virtute indita cœlo, si ipsa in se habet sufficientem virtutem? Nam qua virtute sibi conjuncta efficit illam virtutem separatam in cœlo, et per illam agit formam, poterit ipsa immediate agere formam. Quæ enim repugnantia afferri poterit, ob quam non possit agere formam in esse quieto (ut ait), possit autem efficere formam in illo esse fluente, cum tamen hæc sit activa permanentis seu quietæ formæ? Accedit, quod illa qualitas fluens impressa cœlo ab intelligentia, gratis est conficta, nec satis explicari potest cur vocetur intentionalis et fluens, nisi quia fortasse ponitur pendens in fieri et conservari ab intelligentia; sed hoc non tollit veram rationem qualitatis realis et permanentis. Quare si potest intelligentia hanc qualitatem in cœlo

producere, poterit etiam quamcunque aliam. Nam cur non? Et maxime poterit per se immediate efficere lumen in aere, vel influentias cœlestes in terra; nam hæc qualitates etiam sunt quasi instrumentariæ et fluentes in illo sensu. Denique juxta doctrinam in superioribus datam, illa instrumentaria virtus accidentaliter non sufficit, ut per se sola sine actuali influxu agentis principalis, vel alicujus, qui suppleat vicem ejus, inducat in materiam substantialem formam; ergo si intelligentia per seipsam non potest influere, sine causa fingitur illa instrumentaria qualitas superaddita cœlo omnino ab extrinseco. Respondeo igitur negando antecedens; intelligentia enim nihil agit in cœlo nisi motum, neque aliter illo utitur ad agendum, quam applicando illud, ut suis naturalibus virtutibus operetur. Quod supra etiam tactum est, disput. 18, sect. 3.

De virtute intelligentiarum ad movenda corpora.

15. Dico secundo: intelligentiæ creatæ vim habent et efficaciam, ut moveant corpora locali motu, et non alio motionis genere. Hæc posterior pars sequitur ex priori assertionem a sufficienti partium enumeratione, quia præter motum localem, generationem et alterationem, nulla est actio aut mutatio propria præter augmentationem, de qua eadem est ratio quæ de alteratione et generatione, tum quia etiam terminatur ad quamdam formam, tum etiam quia augmentatio media alteratione et aggeneratione perficitur. Unde mirum est, cum prior conclusio in doctrina D. Thomæ tam certa sit, cur de hac exclusiva parte dubitent aliqui ejus discipuli, dum agunt de modo quo Angeli sunt in loco. Præsertim Ferrar., 3 contra Gent., cap. 68, ubi affert testimonium D. Thomæ, in 1, dist. 37, quæst. 3, art. 4, dicentis, Angelum efficere in corporibus, vel lumen, vel motum, vel aliquid ejusmodi. Sed dubium non est quin aliæ partes hujus disjunctionis retractatæ sint a D. Thoma, ubicunque nostram primam conclusionem docuit.

16. Prior autem pars certa est in philosophia, et multo magis in Theologia. Philosophi enim docent intelligentias movere localiter corpora cœlestia. Theologi autem docent, intelligentias assumere corpora et movere illa, et ex divina Scriptura passim id constat. Neque oportet dicere, Angelos semper id facere virtute aliqua supernaturali, ut instru-

menta Dei, tum quia neque effectus id postulat, neque Scriptura semper id narrat ut aliquid miraculosum et supernaturale, tum etiam quia non solum boni Angeli, sed etiam mali id faciunt, quibus non datur ad hoc supernaturalis virtus, cum ea potestate frequentius utantur ad decipiendos, et tentandos homines, ut ex libris Exodi, Job, et aliis passim constat. Ratio autem est, quia motus localis corporum non excedit virtutem activam intelligentiarum. Dices: si alteratio materialis excedit vim activam intelligentiæ, cur non etiam motus localis, præsertim cum, secundum philosophos, motus localis perfectior sit? Respondetur primo, motum localem dici perfectiorem, quia minus transmutat mobile; unde fit ut in perfectissimis rebus creatis etiam incorruptilibus reperiri possit; non vero dicitur perfectior, quia semper majorem afferat perfectionem mobili, nam per alterationem fieri potest qualitas aliqua, quæ majorem perfectionem addat substantiæ, vel quantitati, quam præsentia localis, quæ fit per motum. Unde ex hoc capite potius summi potest nonnulla ratio differentiæ. Primo, quia motus localis, eo quod minus transmutat materiam, facilius fieri potest quam alteratio; unde videmus etiam ab homine posse aliquo modo fieri. Secundo, quia motus localis potest aliquo modo in ipsis etiam intelligentiis reperiri; unde mirum non est quod, sicut habent virtutem ad se movendum, ita etiam per eandem possint corpus de uno loco in alium transferre.

17. Præterea fuit necessaria hæc virtus intelligentiis, ut possent aliquam connexionem et societatem habere cum hoc mundo corporeo, quod ad perfectam unitatem et convenientem gubernationem ejus fuit expediens. Major declaratur, quia, secluso motu locali, nihil omnino agere possent intelligentiæ in res corporales, neque etiam ab eis pati naturaliter. Rursus nec continerent illas, neque continerentur ab illis. Denique nullo modo possent eas administrare. Atque ita tollitur omnis connexio et habitudo, quæ ad aliquam unitatem vel gubernationem pertinet. At vero mediante motu locali habere possunt intelligentiæ aliquam causalitatem in res corporeas. Primo quidem movendo cœlos, quorum varii motus et influentiæ sunt causa perpetuæ durationis generationum et corruptionum in his inferioribus. Secundo, applicando activa passivis; seclusa enim virtute ad per se alterandum vel generandum

corpora, hoc tantum modo possunt rerum generationes et corruptiones procurare, aut etiam impedire. Qui quidem modus licet in genere physico pertineat ad causam per accidens, tamen in genere artificioso et morali reputatur aliquo modo per se, et ideo fuit valde necessarius in universo, ut tam res naturales quam humanæ possent aliquo modo per intelligentias administrari; de qua re legi potest D. Thom., 1 p., q. 110, et q. 113.

Corollaria ex præcedenti assertionem, de custodia Angelorum.

18. Atque hinc constat primo, qua ratione verum esse possit, quod non solum Sancti Patres, sed etiam philosophi cognoverunt, intelligentiis mandatam esse aliquo modo curam rerum hujus universi. Nam, ut omitamus motus cœlorum, diversas rerum species custodiunt, et varias partes, aut orbis regiones tuentur. Sic Plato, in Timæo, affirmat Deum universo mundo præfecisse demones, id est, Angelos, qui regant, tanquam ductores gregum, totum genus humanum juxta distributiones suas, quas assignavit eis Deus, quod observavit Eugub., lib. 5, c. 12; et multa similia refert Clemens Alex., lib. 4 Stromat., ex Orpheo, Menandro et aliis, quos dicit agnovisse etiam singulis hominibus singulos Angelos datos in custodiam; et libro 6, in fine, dicit, per gentes et civitates esse distributas Angelorum præfecturas. Similia de Socrate et Platone refert Eusebius, libro 3 de Præparatione, cap. 7, qui multa etiam de eadem re tractat, lib. 4 de Demonstratione, capite 6, 7 et 9, et lib. 7, cap. 2; et Epiphanius, contra hæres., in 51; et Chrysostomus, homil. 4 ad Coloss.; Damascen., libro 2, cap. 3: *Prout a summo (inquit) illis opifere destinati et collocati sunt, certas quisque terræ partes custodiunt, gentesque et regiones tuentur, ac res nostras gubernant, nobisque opem ferunt.* Et Augustinus, 8 Genes. ad litter., cap. 24, et 3 de Trinit., cap. 4, et lib. 83 Quæstionum, in 79, ita hoc confirmat, ut dicat unicuique rei visibili angelicam potestatem esse præpositam. Quod etiam confirmat Gregor., 4 Dialog., cap. 5; et Origenes, homil. 13 in Numer. Qui Patres aliquibus testimoniis Scripturæ moti sunt ad hoc dogma tradendum, ut Matth. 18, Apoc. 6 et 14, et aliis. Philosophi vero aliqua fortasse traditione vel communicatione cum fidelibus sui temporis id receperunt; nam sola ratione naturali id sufficienter demonstrari non po-

test, quamvis satis consentaneum rationi sit, ut Deus hæc inferiora per superiora gubernet ac regat, quoad commode fieri possit.

19. Hæc autem administratio, quæcunque illa sit, non potest ab Angelis nisi medio locali motu exerceri, quia, ut ostensum est, aliam actionem in corpora non habent; hic autem motus sufficit, ut applicando quasdam res, et removendo alias, rerum cursum promoveant aut impediunt. Item mediante hoc motu, interdum sunt ministri divinæ justitiæ, destruendo et comburendo civitates, aut homines etiam occidendo. Legatur August., lib. 2 cont. Advers. leg. et Proph., cap. 41. Præterea, mediante hoc motu, efficiunt quædam quæ apparent mirabilia, non quia sint vera miracula, aut supernaturalia opera; hæc enim excedunt naturalem facultatem, tam ipsarum intelligentiarum, quam omnium causarum quæ per illas applicari possunt; sed quod intelligentiæ naturali cognitione perspectam habeant uniuscujusque rei naturalis virtutem, materiæ dispositionem, et omnium astrorum influxum et aspectum; unde si omnia observent, ut facillime possunt, et citissime omnia applicent, facere possunt ut inusitati effectus, vel in re vel in modo, præter frequentem cursum naturalium causarum fiant, et ideo hominibus miraculose videantur. Atque hoc modo Magi ope dæmonum operantur effectus qui humanam facultatem excedere videntur, ut notat Augustinus, 3 de Trinit., c. 7 et 8, libr. 83 Questionum, quæst. 69, et 20 de Civit., cap. 29, et lib. 11, c. 11; Origenes, homil. 13 in Marc.; D. Thomas, quæst. 6 de Potentia, art. 5. Nec mirum est quod Angeli hæc possint, nam homines etiam sapientes, per veram artem applicando diversas causas et materias, interdum aliqua faciunt, quæ aliis videntur prodigiosa, cum tamen veram habeant rationem naturalem; quanto ergo major est Angelorum scientia et potestas velociter et quasi invisibiliter applicandi res naturales, tanto major est in hac parte eorum industria. Quanquam etiam merito advertat D. Augustinus, lib. 19 de Civitate, cap. 16, 17 et 18, hæc opera, quæ arte dæmonum fiunt, sæpe non esse vera, sed apparentia tantum, aut per imaginationem, aut per illusionem sensuum humanorum. Nam interdum effectus tales sunt, ut etiam per applicationem naturalium causarum ab Angelis fieri non possint, ut quod corpora humana in corpora brutorum convertantur, quod cum Augustino notavit D. Thom., dicta

quæst. 6 de Potent., art. 5, ad 6, et quæst. 16 de Malo, art. 9, ad 2, qui etiam videri potest, secunda secundæ, quæst. 95, et quæ Victoria tractat, relect. de Magia.

20. Denique per hunc solum localem motum possunt intelligentiæ commercium habere cum hominibus mortalibus, eos alloquendo, vel ad bonum et malum incitando, quod quidem esse in potestate naturali intelligentiarum, apud omnes etiam gentes receptissimum est, ut ex hæcenus dictis satis constat. Quod vero id facere non possint nisi per localem motum, patet, quia cum non possint immediate imprimere corporibus formas aut qualitates, multo minus poterunt imprimere sensibus internis aut externis proprios actus aut species, vel phantasmata, atque eadem vel majori ratione non possunt in intellectu, aut voluntate immediate imprimere actus, vel alias qualitates spirituales; ergo solum possunt ad homines loqui mediante motu locali, vel proponendo objecta sensibilia externis sensibus, vel interius excitando phantasmata, attrahendo sensitivos spiritus, vel alterando organum interioris sensus, applicando activa passivis, vel aliter immutando humores corporis, quibus mediantibus solent spiritus vitales aut phantasmata excitari. De qua re legi potest D. Thomas, 1 p., q. 3, et alii Doctores, in 1, dist. 8.

Qualis facultas sit virtus motiva intelligentiarum.

21. *Aliquorum opinio.* — Ex his ergo satis constat quam sit intelligentiis necessaria virtus ad movendum localiter corpora. Solet autem de hac virtute motiva quæri, quid sit in ipsis intelligentiis; multi enim censent nihil aliud esse quam voluntatem intelligentiæ, quæ per seipsam efficax est, ut volendo efficiat motum. Ita indicat Durandus, in 1, dist. 45, quæst. 2; tenet Soncin., 12 Metaphysic., quæst. 33, et probat, quia in re intellectuali non est alia facultas nisi intellectus et voluntas, quia in ea tantum sunt potentiæ rationales; sed intellectus non potest habere rationem potentiæ motivæ, tum quia solum remote concurrat dirigendo voluntatem; tum etiam quia non operatur quas impellendo et tendendo ad rem prout in se est, sed trahendo rem ad se; ergo potentia motiva non potest esse alia nisi voluntas. Et confirmatur, quia alias in anima separata esset talis potentia motiva.

22. *Judicium auctoris.* — Hæc sententia

est probabilis; tamen, suppositis quæ supra dicta sunt de omnipotentia primæ causæ, quod, scilicet, sit ratione distincta a voluntate ejus, probabilius videtur hanc potentiam non esse voluntatem Angeli, sed specialem virtutem activam talis motus per actionem proprie transeuntem. Nam si divinum velle, ut sic præcise conceptum, non operatur ad extra, nisi, modo nostro intelligendi, applicando potentiam quam ad operandum extra se habet, multo minus poterit voluntas creaturæ per solum suum velle immutare res alias. Item, quia voluntas Angeli non efficit motum cæli, verbi gratia, per suum velle tanquam per actionem, quia illa actio est in passo, ut etiam ibi Soncinus admittit, et alibi probandum est; nec tanquam per principium agendi, quia actus immanens, ut Aristoteles docuit, 9 Metaph., non est operativus extra operantem per se, et tanquam propria virtus agendi, nec est cur hoc tribuamus huic volitioni magis quam aliis. Præterea anima rationalis non potest hoc modo movere per suum velle proprium corpus sibi conjunctum, sed solum imperando seu applicando potentiam motricem; ergo neque Angeli poterunt hoc modo movere externa corpora; nam, licet simpliciter major sit vis intelligentiarum quam animæ, tamen proportionate majus videtur esse dominium animæ in proprium corpus; vel certe nulla potest assignari sufficiens ratio, ob quam voluntas animæ non habeat hanc immediatam efficaciam in suum corpus, nisi illam, quæ sumitur ex diversitate actionum; nam cum motio localis sit actio omnino diversa ab appetitione, requirit facultatem distinctam. Hæc autem ratio eundem locum habet in intelligentiis; est ergo in eis etiam hæc facultas diversa ab intellectu et voluntate. Neque ob stare potest, quod intelligentia per voluntatem efficaciter velit movere; nam etiam per voluntatem efficaciter vult intelligere; ex quo non sequitur quod per voluntatem intelligat, sed quod per voluntatem applicet potentiam intelligendi. Denique voluntas creata non est per se activa alicujus effectus ad extra, sed solum in quantum habet potentiam et facultatem proportionatam sibi subjectam. Unde etiam ad se movendum est mihi probabilius Angelum habere propriam virtutem motivam distinctam a voluntate, propter easdem rationes.

23. Quocirca, licet in re pure intellectuali nulla sit potentia activa actione immanente præter intellectum et voluntatem, tamen po-

tentia executiva et activa actione transeunte esse potest distincta. Quæ potentia licet ex se non sit rationalis, tamen subesse potest in operando potentiæ rationali, et hoc satis est ut in natura intellectuali locum habere possit. Atque hanc sententiam insinuare videtur D. Thom., Quodlib. 9, art. 10, ad 2, cum ait, Angelum movere corpus per imperium, non tamen sine virtute activa, et quæst. 6 de Potentia, art. 7, ad 12, dum ait imperium Angeli requirere executionem virtutis. Et per hæc responsum est ad fundamentum Soncinatis. Ad confirmationem autem de anima separata respondetur, argumentum illud commune esse, sive potentia motiva sit voluntas, sive specialis potentia. Negatur ergo consequentia, quia anima est natura sua forma corporis; et ideo ad illud habet limitatam virtutem, et proprium modum, scilicet, supposita informatione; et ideo postquam est separata, nullum corpus movere potest, sed seipsam tantum, ad quod etiam habet potentiam a sua voluntate distinctam, propter eandem rationem.

Imprimantur Angeli impetum dum movent.

24. Rursus vero inquiri potest circa hanc facultatem, an intelligentia ad movendum corpus imprimat in illo impetum distinctum ab ipso motu. Aliqui enim sentiunt, sicut homo imprimit impulsus, dum movet aliquid corpus, ita etiam Angelum, quia motus localis non videtur aliter posse fieri. Quod si objicias, quia ille impetus est quædam qualitas, respondent, verum quidem esse, tamen esse totam ordinatam ad efficiendum motum localem, tanquam participationem quamdam virtutis motivæ existentis in principali motore, et ideo ejusdem virtutis esse posse producere hanc qualitatem, et motum localem, et quoad hoc esse diversam rationem de hac et de cæteris qualitatibus. Et potest facile defendi hic dicendi modus.

25. Fortasse tamen non est necessarium ut Angelus, quando immediate movet corpus, imprimat ei impulsus, sed immediate ipsum motum, et nihil aliud. Ratio est, quia impulsus solum ponitur, ut sit instrumentum moventis quando separatur a mobili; ergo quando movens immediate adest, et in se habet sufficientem vim motivam, non indiget impulsu tanquam instrumento separato, quo moveat. Nec vero talis impulsus est de necessitate motus localis; alias nec Deus ipse posset movere corpus nisi imprimendo

illi impulsus, quod videtur ridiculum et gratis dictum; cur enim non poterit Deus efficere in corpore solum localem motum absque alio novo effectu? Si ergo hic impulsus ex parte ipsius motus non est necessarius, neque etiam erit ex parte moventis, quia et in se habet sufficientem virtutem, et est immediatus mobili. Nulla est ergo ratio vel necessitas imprimendi talem impulsus. Sicut Angelus movendo se non imprimit suæ substantiæ impulsus, sed motus; quid enim necesse est multiplicare entia aut instrumenta sine causa? Idem ergo erit movendo cælum, verbi gratia, quia similiter habet proportionatam virtutem et præsentiam. Denique declaratur, quia cum Angelus movet, non est necesse ut velit imprimere impetum, sed tantum ut velit movere; nam ad hoc habet sufficientem virtutem, et ille effectus motionis localis est de se factibilis absque alio; ergo tunc efficiet Angelus solum motum absque alia priori qualitate vel impulsu; ergo verisimile est semper sic movere, quia frustra faciet per plura, quod potest facere per pauciora. Imo verisimile etiam est, non posse aliter movere, quando immediate per se movet; nam si per unum corpus moveat vel impellat aliud, per illud poterit imprimere impetum, quia hæc actio proportionata est corporibus. At vero quando Angelus per se immediate movet, videtur superflua et improportionata illa actio, ut conjecturæ factæ suadent. Atque hoc etiam modo generalius defenditur, Angelos nullam qualitatem per se posse corporibus imprimere.

Quanta sit vis motiva intelligentiæ.

26. Tandem inquiri potest quanta sit vis motiva intelligentiarum. Sed hoc dubium satis tactum est superius, tractando de finita perfectione Angelorum. Solum illud advertendum est, hic posse nonnullam ingerere difficultatem, si fortasse appareat, tantam esse hanc virtutem intelligentiæ, ut per illam possit quascunque res corruptibiles destruere, vel applicando activa passivis, vel certe eas dividendo aut conterendo per velocissimum motum. Ex quo fieri videtur, spectata sola natura cujusvis intelligentiæ, esse in potestate ejus destruere totum hunc mundum inferiorem, ejusdem ordinem immutare, et elevare, verbi gratia, totam terram usque ad cælum, et cælum ipsum velocius, vel tardius agitare, quæ videntur valde absurda.

27. Ad hæc autem respondet D. Thomas, quæst. 18 de Malo, art. 6, ad 7, licet Angelus moveat per voluntatem, habere ex natura sua definitum modum ac potestatem movendi, quam non potest excedere etiamsi velit, et art. 10, ad 8, addit, non sequi posse Angelum movere totam terram, quia non est proportionatum naturæ ejus, ut mutet ordinem elementorum mundi. Sed nihilominus negari non potest quin, nude considerata virtute intelligentiarum, sufficiens esset per motum localem ad evertendum totum universum, quantum ad ordinem et compositionem ejus. Considerata tamen illa potentia, ut est sub legibus providentiæ divinæ, non potest eum ordinem immutare; ut, verbi gratia, non potest facere ut detur vacuum, quia, licet possit remove unum corpus a suo loco, non potest tamen simul impedire ne aliud illi succedat, non ex defectu intrinsicæ virtutis absolute consideratæ, sed quia non potest non subesse legibus creatoris. Et similiter, qua potestate Angelus movet primum mobile ab oriente in occidentem, posset illud movere ab occidente in orientem, nisi obstaret ordo a creatore positus. Atque hoc modo intelligenda est prædicta sententia, quam his verbis declaravit August., 18 de Civit., c. 18: *Firmissime credendum est omnipotentem Deum omnia posse facere quæ voluerit, nec dæmonem seu Angelum aliquid operari secundum suæ naturæ potentiam, nisi quod ille permiserit.*

28. Ultimo ex dictis facile constat, posse etiam unum Angelum efficienter movere localiter alium Angelum virtute naturali. Quod addo, quia certum est, virtute supernaturali posse Angelum beatum movere vel detinere dæmonem, etiam natura superiorem; sicut, e converso, ex eodem ordine supernaturali oritur, ut pravus Angelus nullam similem actionem possit habere in bonum, etiamsi in natura illo sit inferior. Sed hæc ad Theologos spectant. Considerando igitur intelligentias in pura natura, videtur certa assertio posita, quia qua virtute Angelus movet se ipsum, potest movere alium, cum possit etiam movere corpus; videtur enim esse major proportio inter ipsas intelligentias inter se, quam cum corporibus. Item movere possunt animas separatas; ergo et alias intelligentias.

29. Loquimur autem de motione non solum morali, quæ est per imperium, sed etiam de illa quæ est per propriam efficientiam, et impressionem ipsius motus. Quapropter si

intelligentia superior ad inferiores in natura comparetur, conclusio absolute et sine restrictione vera est, quia non potest inferior superiori resistere; at vero e contrario de inferiori circa superiorem loquendo, limitatione indiget, nimirum si superior non resistat, sed moveri se sinat; nam si resistat, cum sit superioris virtutis, non poterit ab alia vinci. Et hæc sint satis de hoc motu, de quo quid sit late tractant Theologi, et fortasse aliquid attingemus infra, disputando de Ubi, et Quando.

30. De alia vero actione intentionali, certum est non posse veram intelligentiam immutare aliam ad formas intentionales pro suo arbitratu, et absoluta potestate, quod a fortiori probari potest ex dictis de immutatione corporalis materiæ ad formam. An vero per modum objecti intelligibilis actu possit saltem sui vel suorum actuum speciem imprimere, vel una intelligentia in aliam, vel in animam separatam, res est quæ longa indiget disputatione, Theologorum propria, et a nobis aliquid supra tactum est, disp. 18, sect. 5. Et ideo de intelligentiis creatis hæc dixisse sufficiat.

DISPUTATIO XXXVI.

DE SUBSTANTIA MATERIALI IN COMMUNI.

1. Substantiæ consideratio, quatenus ad metaphysicum spectare potest, in hujus membri seu communis rationis contemplatione terminatur; nam inferiora omnia, quæ sub materiali substantia continentur, sunt infra metaphysicam abstractionem, et ideo non ad metaphysicum, sed ad philosophum naturalem pertinent. Imo, per se ac directe loquendo, etiam substantia materialis ut sic, cadit sub objectum totius philosophiæ naturalis, imo fortasse est proprium et adæquatum objectum illius scientiæ vel partis philosophiæ, quæ in libris Physicorum continetur. Tamen, ut in disputatione proemiali dixi, etiam est metaphysici muneris aliquid de substantia materiali secundum hanc præcisam rationem ejus contemplari, tum ut perficiat et exacte declaret divisionem substantiæ in immaterialem et materialem, quam solus metaphysicus tradere et explicare potest; tum maxime ut ipsam rationem quidditatis in hac substantia explicet, et fines proprios philosophicæ considerationis præscribat, suumque objectum illi tribuat, et

principia quibus uti debet, ad propriam et specificam essentiam uniuscujusque materialis substantiæ inveniendam.

2. Sunt autem tam multa a nobis dicta in superioribus de materiali substantia, ut vix aliquid dicendum supersit. Dictum est enim imprimis disput. 13 et 15, de principiis intrinsicis hujus substantiæ, quæ sunt materia et forma, quoniam hæc inter causarum genera computantur; nec potuit commode unius rationis consideratio ab alia se jungi. Dictum deinde est disput. 18 de vi agendi hujus substantiæ, quia necessarium fuit ad plene considerandam vim et rationem causæ efficientis, et ibi consequenter tactum est (quantum metaphysica patitur) de modo generationis et effectiois talis substantiæ, quia hæc sunt quasi correlativa, et necessario connexa cum causarum consideratione. Dictum est præterea disputatione trigesima de existentia hujus substantiæ, et quo modo ab ejus essentia distinguatur. Ac denique dictum est de supposito ejus, et de distinctione inter ipsum et naturam in materialibus substantiis in disput. 34. De proprietatibus autem realibus hujus substantiæ, quantum ad nos etiam spectat, dicturi sumus inferius, cum de accidentibus disputabimus, ut in initio præcedentis disputationis tactum etiam est. Quocirca hic solum pauca addemus, quæ ad essentialem rationem hujus substantiæ magis declarandam pertinere videntur, nimirum, in quo hæc ratio essentialis consistat, et quid ad illam conferant materia et forma, vel sigillatim, vel simul sumptæ.

SECTIO I.

Quæ sit essentialis ratio substantiæ materialis, et an eadem omnino sit cum ratione substantiæ corporeæ.

1. *Quid nominis substantiæ materialis.* — Quod attinet ad quid nominis, constat substantiam materialem illam esse, quæ materia et forma constat, sive forma illa materialis sit, sive spiritualis, dummodo sit vera forma materiæ. Substantia vero corporea dicitur illa, quæ natura sua habet hanc corpoream molem, quæ a nobis nec concipi, nec explicari potest, nisi per hanc extensionem partium, quam experimur in substantiis sensibilibus, ratione cujus extensum locum occupant, et una pars a suo loco alteram excludit, et una substantia alteram. Et quia hæc extensio a quantitate provenit, ut infra vide-